

СЦЕНІЧНИЙ ПРОСТІР ПРОСТО НЕБА ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ТЕАТРАЛІЗОВАНОГО ВИДОВИЩА

Метою роботи є аналіз сценічного простору просто неба, його функціональність під час створення сучасного театралізованого видовища. **Методологія** дослідження полягає у використанні таких методів: культурологічного, мистецтвознавчого, компаративного, структурно-функціонального, спостереження та узагальнення, які дали можливість усвідомити основні режисерсько-постановочні процеси. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає в якісно новому, деталізованому підході до проблематики сценічних майданчиків просто неба як необхідного чинника створення сучасного театралізованого видовища. **Висновки.** По-перше, панівною формою сценічного святкового простору є тимчасові майданчики. По-друге, головним смисловим змістом пересувних майданчиків є статичні або динамічні пластичні композиції, учасники яких відображають певну тематику, уособлюють точно визначений епізод вистави, святової ходи. По-третє, глобальна трансформація соціокультурного простору, гіперболізація образів, метафоричність і символічність є основою оформлення плавучих сцен фестивалю "Bregenz Festival" (Австрія), де візуальна образність стирає межу між реальністю та знаками. По-четверте, декоративне оформлення сучасних театралізованих видовищ здебільшого вирішується за принципом симультанності. По-п'яте, інсталяції є важливим елементом пластичного рішення сценічного простору просто неба.

Ключові слова: сучасне театралізоване видовище, сценічний простір просто неба, симультанна сцена, плавучі сцени, сценографічне рішення, інсталяція.

Крипчук Николай Владимирович, кандидат искусствоведения, доцент Киевского национального университета культуры и искусств

Сценическое пространство под открытым небом как составляющая современного театраллизованного зрелища

Целью работы является анализ сценического пространства под открытым небом, его функциональность во время создания современного театраллизованного зрелища. **Методология** исследования состоит в использовании культурологического, искусствоведческого, компаративного, структурно-функционального методов, метода наблюдения и обобщения, которые позволили осознать основные режиссерско-постановочные процессы. **Научная новизна** полученных результатов заключается в качественно новом, детализированном подходе к проблематике сценических площадок под открытым небом как необходимого фактора создания современного театраллизованного зрелища. **Выводы.** Во-первых, господствующей формой сценического пространства являются временные площадки. Во-вторых, главным смысловым содержанием передвижных площадок являются статичные или динамичные пластические композиции, участники которых отображают определенную тематику, точно олицетворяют определенный эпизод представления, праздничного шествия. В-третьих, глобальная трансформация соціокультурного пространства, гиперболизация образов, метафоричность и символичность являются основой оформления плавучих сцен фестиваля "Bregenz Festival" (Австрия), где визуальная образность стирает грань между реальностью и знаками. В-четвертых, декоративное оформление современных тетралізованных зрелищ большей частью решается по принципу симультанности. В-пятых, инсталяции являются важным элементом пластического решения сценического пространства под открытым небом.

Ключевые слова: современное театраллизованное зрелище, сценическое пространство под открытым небом, симультанная сцена, плавучие сцены, сценографическое решение, инсталляция.

Kripchuk Nikolaj, Ph.D. in History of Arts, Assistant Professor of Kyiv National University of Culture and Arts
Acting open-air space as a component of the contemporary theatrical show

The purpose of the article is to analyze the acting open-air space, its functionality during the creation of a modern theatrical show. The **methodology** of the research consists in the use of cultural, artistic, comparative, structural-functional methods, as well as the observation and generalization approaches which made it possible to realize the necessary directorial-staging processes. The **scientific novelty** of the results is a qualitatively new, detailed approach to the problematic of the acting open-air space as an essential factor in creating a modern theatrical show. **Conclusions.** First, the dominant form of the stage festive space are temporary sites. Secondly, the main semantic content of mobile platforms are static or dynamic plastic compositions, participants of which reflect a particular subject, represent a precisely defined episode of the performance, festive procession. Thirdly, the global transformation of the socio-cultural space, the hyperbolization of images, metaphorical and symbolic is the basis for the framing of the festivals "Bregenz Festival" (Austria), where visual imagery blurs the line between reality and signs. Fourthly, decorative design of modern theatrical sights is mostly solved by the principle of simultaneously. Fifthly, installations are a vital element of the flexible solution to the open-air scenic space.

Key words: contemporary theatrical show, acting open-air space, simultaneous scene, floating scenes, scenographic solution, installation.

Актуальність теми дослідження. Початок XXI ст. у сфері сценічного мистецтва характеризується активними змінами. Динаміка розвитку стосується стереотипних понять у контексті театралізованих

форм дозвілля, відбуваються глобальні вдосконалення технічного оснащення видовищ, іде активний пошук сучасних засобів виразності. Масові форми сценічного мистецтва зазнають трансформації як у пошуку нових форм, так і в напрямі загального сенсу та змісту театралізованих дійств. Сучасне видовище проходить шлях креативних складних метаморфоз.

Проблема використання сценічного простору, його мобільність і умовність усе більш стає актуальною як із погляду художності, так і з суто режисерсько-постановочних завдань.

На сценічних майданчиках просто неба в оточенні природного ландшафту або на тлі сучасних архітектурних споруд проводяться: фестивалі фольклору, класичної та естрадної музики; тематичні театралізовані концертні програми різної спрямованості; конкурсні, пізнавальні, ігрові програми тощо.

У цьому питанні актуалізується використання різних інсталяцій як необхідного технічного забезпечення різноманітних сучасних видовищ.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз спеціальної літератури дозволив дійти висновку, що практично всі дослідження з цього питання присвячено історії та динаміці розвитку саме театральної сцени (В. Базанов [1], В. Березкін [2], Й. Свобода [10] та ін.). У книзі І. Рожина та А. Урбах "Архітектурне проектування громадських будівель і споруд" у розділі "видовищні будівлі" ми знаходимо специфіку конструювання будівель "закритого" типу (театральні-концертні заклади, клуби, цирку тощо) [9]. Проте варто відзначити, що зміст цієї роботи є доволі застарілим, і підтвердження тому – проведення святкових дійств на сучасних майданчиках, які априорі не пристосовані для концертних програм.

Оновлене видання книги Д. Гантінгтона "Show Networks and Control Systems" [14] зацікавить представників шоу-індустрії, у якій розглядаються питання сценографічних і світлових рішень, їх технології використання; однак і в цій роботі увагу приділено тільки закритим сценічним просторам.

На жаль, в українському мистецтвознавстві не приділяється достатньої уваги специфіці сценічних майданчиків просто неба. Література з цієї проблеми відсутня, за винятком робіт режисерів-практиків (М. Крипчук [4],

О. Кужельний [5], Д. Мухарський [6], Р. Набоков [7], Б. Шарварко [12] та ін.), але і вони не вирішують основних питань нашого дослідження.

Метою статті є розгляд основних видів сценічних майданчиків просто неба, їх функціональність у рамках того чи іншого творчого проекту як складової сучасного театралізованого видовища.

Виклад основного матеріалу. Сучасне театралізоване видовище просто неба має свої специфічні особливості, серед яких досить важливими є відкритість і демократичність діалогу "актор – глядач", що передбачає відповідну конструкцію сцени. На цьому на початку ХХ століття наголошували видатні режисери (Б. Брехт, В. Мейєрхольд, Е. Пискатор та ін.). Трансформація сценічного простору мала велике значення для театральних режисерів (тривимірне у Г. Крега, музичний простір у В. Мейєрхольда, психологічне у К. Станіславського тощо).

Сценічні майданчики просто неба поділяються на стаціонарні, тимчасові та пересувні. Стаціонарних майданчиків у формі амфітеатральних споруд в Україні досить мало. Якщо говорити про стаціонарні паркові естрадні майданчики просто неба, слід зазначити деякі з них, що знаходяться практично у всіх великих містах нашої країни, а саме: Співоче Поле (м. Київ), літня естрада в Маріїнському парку (м. Київ), сценічний майданчик у парку ім. Л. Глоби (м. Дніпро), літній театр парку культури і відпочинку ім. Т. Шевченка (м. Дніпро) та інші. Свого часу основними сценічними майданчиками слугували так звані "черепашки". Подібного роду сцена збереглася в парку культури і відпочинку ім. Т. Шевченка (м. Одеса).

Панівною формою сценічного святкового простору є тимчасові майданчики. Їх монтують на час проведення фестивалів і театралізованих святкових дійств. Як правило, їх виготовляють із легких металевих конструкцій, до яких кріпиться дерев'яний настил. Тут за різних просторових ситуацій застосовуються різноманітні сценографічні прийоми, щоб максимально наблизити дію до глядача, використовуючи ті чи інші інтерактивні технології. Для цих цілей слугують різні конфігурації перехідних сценічних майданчиків, які з'єднують естраду та глядача. Тимчасові естрадні майданчики збирають також на основі великовантажних автомобілів. Для цього на місці дії щільно, один повз один, ставлять два-чотири автомобілі кабінами в один бік. Така конструкція найчастіше використовується на відкритих територіях: полі, галявині лісу тощо.

Якщо подібний майданчик повинен бути невеликим за розміром, то можна використовувати тільки два автомобілі (повернені кабінами в різні боки горизонтально щодо глядацької зали) або одна вантажівка. Як за першим, так і за другим варіантом, перш ніж поставити машини впритул, опускають їх борти. Планшет кузова автомобіля покривають листами деревостружкових плит, щоб створити рівну поверхню сцени. У негоду, коли дощить, такі сцени рекомендують покривати поліетиленовою плівкою, щоб деревостружкові плити не спухнули, що може перешкоджати або унеможливити виступ творчих колективів, особливо хореографічних ансамблів і пластичних груп.

Тимчасові сценічні майданчики на основі залізничних платформ і барж покривають таким же чином, як і за допомогою автомобілів. Такі майданчики, як правило, не мають механізмів сцени. Вони позбавлені механічних штанкетних підйомників, лаштунків, ланцюгів, поворотного кола, налаштованого світлового обладнання і навіть завіси. Їх оформлюють залежно від авторської ідеї та задумів худо-

жника й режисера декораціями чи декоративними елементами, які представляють образно-символічне відображення подій, що відбуваються.

Подібного роду сценічний майданчик було встановлено під час проведення XIV Міжнародного музичного фестивалю "Jazz Koktebel" (м. Чорноморськ, Одеська обл.), який відрізнявся масштабним open-air і лайн-ап виконавців [15].

У разі побудови тимчасових сценічних майданчиків, де глядачі знаходяться з одного боку, доцільно передбачати встановлення глядацьких місць. Часто на святах багато глядачів, зокрема дітей, через утому не в змозі довго стояти перед сценою. Як наслідок, глядачі залишають сценічний простір.

Практика показує, що на театралізованих видовищах, де перед майданчиком встановлено кілька рядів крісел або дерев'яних лавок, завжди є глядачі, а в іншому разі – їх дуже мало. Присутність невеликої кількості глядачів (із психологічної думки) негативно впливає на виступ артистів, що позначається на якості концертів, особливо під час проведення конкурсів та ігрових програм, де наявність учасників є необхідною умовою. Цьому питанню організатори повинні приділяти належну увагу.

До пересувних сценічних майданчиків належать об'ємні установки, для яких використовуються залізничні платформи, автомобілі, електрокари, вело- і мотоплатформи, баржі, теплоходи тощо. Головним смисловим змістом пересувних майданчиків є статичні або динамічні пластичні композиції, учасники яких за допомогою декорацій, костюмів, бутафорії відображають певну тему, уособлюють точно визначений епізод вистави, святкової ходи. Ці майданчики найчастіше застосовуються як частина святкового, карнавального ходу, маніфестації, демонстрації або як основний художній засіб широкомасштабних театралізованих карнавальних дійств. Прикладом таких дій можуть бути різноманітні театралізовані вистави, що відображають історичні етапи життя країни.

Розробляючи тематичне оформлення, художникам необхідно вирішувати не тільки декоративні та просторово-пластичні, але й технічні завдання. Рухову основу цих сценічних майданчиків потрібно перекидати конструкціями з фанери, матерії, передбачати зміцнення декоративних деталей, бутафорії з таким розрахунком, щоб все це не перешкоджало руху платформи. Водночас необхідно здійснити інженерні розрахунки несучої частини платформи, щоб вона витримувала вагу реальних учасників вистави. Установки розфарбовують яскравими кольоровими гаммами відповідно до тематики оформлення.

Особливо цікавими є різні варіанти створення підвішених, динамічних, здатних до переміщення в повітрі майданчиків. Вони рухаються за допомогою потужної будівельної техніки (підйомних кранів, телескопічних автовишок) або електропідйомників.

Наприклад, одна зі старовинних форм сценічного майданчика, що існувала в Білорусі та яку було відновлено в сучасній святковій практиці, називається "фрай". Вона є різновидом балагана, суть котрого полягає в тому, що на землі окреслюють коло, навкруги якого кріпляться канати. Саме в цьому колі виступають творчі колективи.

Така форма сценічного майданчика є дуже простою за рішенням і виконанням. До того ж вона надає широкі можливості для мізансценованого рішення і є ідеальною з погляду глядацького сприйняття. Кругові пластичні рішення дозволяють краще сприймати сценічні дії присутніми. Глядачі, які знаходяться за канатами, мають можливість не тільки спостерігати за дією з різних ракурсів, але й переміщатися по колу за своїм бажанням. Виступи різноманітних колективів, які перебувають у фрай, зазвичай є нетривалими за часом, і тому наявність глядацьких місць на цьому майданчику можна не передбачати або ж, за бажанням організаторів, можна поставити по колу один-два ряди лавок чи стільців.

Окрему групу становлять сценічні майданчики на воді. Їх особливість полягає в тому, що сцена кріпиться на палях, які знаходяться біля берега або на деякій відстані від нього. Декоративним оформленням тут може слугувати природний ландшафт, але сама сцена потребує дерев'яного настилу для виступу колективів і декорованих деталей, які відображають сценічний образ свята.

Подібного роду майданчик було встановлено у вигляді гітари на щорічному фестивалі авторської пісні в місті Самарі (Росія). Цікаве рішення плавучої сцени з екранами у вигляді лебединих крил використовувалося в театралізованій виставі "Чарівний світ балету" (м. Москва, Росія).

Оригінальна плавуча сцена є відмітною рисою проведення фестивалю "Bregenz Festival" (м. Брегенц, Австрія). Цей унікальний літній фестиваль було засновано в 1946 р. У 2018 році він відкрив свій 72 концертний сезон. Музичні спектаклі відбуваються на великій плавучій платформі (Seebühne), яка розміщена на Боденському озері. Глядацька зала амфітеатром розташована на березі озера просто неба та вміщує до 7000 відвідувачів [13].

Глобальна трансформація соціокультурного простору, гіперболізація образів, метафоричність і символічність стають помітними з перших хвилин знайомства зі сценічним простором. Аналізуючи сценографічне рішення, на перший план виходить гіперреальність, символічність пластичного рішення. Візуальна образність стирає грань між реальністю та знаками. Перед глядачами постають сценографічні рішення у вигляді колоди карт, яка розсипається з 20-метрових рук (опера Ж. Бізе "Кармен", реж. К. Холтен, худ. Ес Девлін), задника у вигляді людського ока (опера Дж. Пуччіні "Тоска", реж. Ф. Хіммельман, худ. Й. Лайаккер), фігури гігантських драконів, як символів Розуму, Мудрості та Природи, і велика триголова черепаха, у конструкції якої використовується безліч технічних рішень (опера В. Моцарта "Чарівна флейта", реж. Д. Паунтні, худ. Й. Енгельс) тощо.

Водночас сценічним майданчиком можуть слугувати понтони або баржі й теплоходи, що використовувалися у святі "Миколаїв River Fest" (м. Миколаїв, Україна). Яскравим видовищем і візитівкою святкового дійства був театралізований парад на воді.

На більшості сценічних майданчиків просто неба (на відміну від класичного театрального приміщення) не передбачено зміни декорацій під час дії. Декоративне оформлення здебільшого вирішується за принципом симультанності, стаціонарної установки, яка відображає ідейно-тематичну основу видовища. Такі сцени можна прикрасити декоративними деталями символічного, умовного характеру та фітодизайну.

Декораціями можуть слугувати фасади замків (середньовічний фестиваль "Аккерманський форпост", м. Білгород-Дністровський, Україна; арт-шоу "Ніч у Луцькому замку", м. Луцьк, Україна; фестиваль вина в замку Буда, м. Будапешт, Угорщина; фестиваль "Дні музики", замок Мондзее, Австрія та інші), монастирів, сучасних архітектурних ансамблів або ландшафтне оточення (фестиваль вуличних художників "Pflasterspektakel", м. Лінц, Австрія; Вальпургієва ніч, Англія; Андріїв день, Шотландія; День Святого Патрика, Ірландія; фестиваль "Марді Гра", Австралія; Хеллоуїн, США тощо).

У режисерській практиці початку ХХ століття симультанна сцена мала особливе значення для відомого режисера М. Охлопкова. Майстер використовував прийоми активного залучення глядачів в дію, головними завданнями постановника були дієві контакти між актором і глядачем, які він вирішував за допомогою симультанного методу. Досвід симультанних постановок свого часу здійснювали польські режисери С. Сіркус і

Є. Гротовський [1]. Цей метод спостерігається і в багатьох європейських сучасних постановках.

Сучасне театралізоване видовище дедалі більше потребує нестандартних сценографічних рішень, і проблема системи сценічного майданчика тут посідає перше місце. Культура початку ХХІ ст. ламає стереотипи, класичні рішення та канони. На думку дослідниці Н. Кислої, у сучасному видовищі "на поверхню виходять різні синтези, які не вписуються у відому схему формотворення і чіткої устрій видового мистецького універсуму, а створюють всі ці трансформації, симбіози < ... > речі вже відіграють роль образів, існують як симулякр, як тотальна настанова, коли споглядаємо начебто повністю ідентичну копію реальності, а за нею ховається щось інше, що завершує низку міжзнакових відносин культури" [3, 143].

Не можна не зважати на науково-технічний прогрес, який впливає як на сучасного артиста, так і на весь режисерський постановочний процес загалом. На переконання деяких дослідників, "архітектурно-будівельні тенденції < ... > зумовили появу грандіозних театральних концертних споруд, обладнаних за останнім словом техніки. Проте технічний прогрес < ... > обернувся і цілою низкою несподіваних проблем" [8, 188].

На сучасному етапі активно використовуються різні інсталяції, які встановлюються як у закритому приміщенні (найчастіше), так і просто неба, як елемент пластичного рішення сценічного простору. Український дослідник К. Станіславська розглядає інсталяції як "мистецько-видовищні форми" [11]. Мистецтвознавець наголошує на тому, що останнім часом "активно розвиваються і комбіновані (мультимедійні) інсталяції, що включають, наряду з предметними статичними об'єктами, усілякі фото-, слайдо-, кіно-, відеоеlementи, комп'ютерні об'єкти, лазерні установки, звук, віртуальну реальність, інтернет – усі ці компоненти ще більше посилюють видовищність сучасних інсталяцій" [11, 77].

Барвистими, яскравими є інсталяції під час проведення новорічних свят, які відрізняються наявністю безлічі різдвяних ліхтарів (Софійська площа, м. Київ, Україна; Площа Ринок, м. Львів, Україна; інсталяції на Оксфорд-Стріт, Англія; ярмарок "Wallfahrt-Advent", Австрія; "Різдвяна фантазія вогнів" у штаті Флорида, США; "Candy Cane Lane" у штаті Каліфорнія, США; світлові інсталяції в ботанічному саду, м. Берлін, Німеччина; фантастична інсталяція парку Ayala Triangle, м. Маніла, Філіппіни; фестиваль різдвяних вогнів "Alumbrados Navideño de Medellín", м. Медельїн, Колумбія та інші). Як засоби виразності в цих інсталяціях використовуються геометричні фігури, що світяться, а також графічні візерунки, сніжинки, зірки, "дощ, який падає", замки, різноманітні фотозони; фігури ангелів, зірдарів, снігових баб, тварин, птахів тощо.

Іноді інсталяції мають певну тематику, в якій витримано всі святкові конструкції ("навколосвітня подорож" у торговельному центрі міста Парижа, Франція).

Новизна роботи отриманих результатів полягає в якісно новому, деталізованому підході до проблематики сценічних майданчиків просто неба як складової сучасного театралізованого видовища. Зауважено на використанні інсталяцій під час проведення масових свят.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Панівною формою сценічного святкового простору є тимчасові майданчики.
2. Головним смисловим змістом пересувних майданчиків є статичні або динамічні пластичні композиції, учасники яких відображають певну тематику, уособлюють точно визначений епізод вистави, святкової ходи.
3. Глобальна трансформація соціокультурного простору, гіперболізація образів, метафоричність і символічність є основою оформлення плавучих сцен фестивалю "Bregenz Festival" (Австрія), де візуальна образність стирає межу між реальністю та знаками.

4. Декоративне оформлення сучасних театралізованих видовищ здебільшого вирішується за принципом симультанності.
 5. Інсталяція є важливим елементом пластичного рішення сценічного простору просто неба.
- Матеріал статті може стати основою для подальших досліджень у галузі режисури сучасних театралізованих видовищ.

Література

1. Базанов В.В. Технология сцены / В. В. Базанов. – М. : Импульс-свет, 2005. – 391 с.
2. Берёзкин В. И. Искусство сценографии мирового театра : Вторая половина XX века / В. И. Берёзкин. – М. : Едиториал УРСС, 2010. – т. 2. – 808 с.
3. Кисла Н. В. Хронотоп видовища у культури ХХ століття / Н. В. Кисла // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. – К. : Міленіум, 2015. – № 2. – С. 140 – 143.
4. Крипчук М. В. Символічна образність театралізованих видовищ та масових свят Східної України (на матеріалі Луганщини) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Микола Володимирович Крипчук. – К., 2013. – 198 с.
5. Кужельний О. П. Основи режисури театралізованих видовищ і свят / О. П. Кужельний ; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. – К. : НАКККіМ, 2012. – 140 с.
6. Мухарський Д. Свято – моя професія / Д. Мухарський, Г. Конькова. – К. : Київська правда, 2009. – 264 с.
7. Набоков Р. Г. Масові форми театрального мистецтва у святково-сміховій культурі України : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.04 "українська культура" / Роман Геннадійович Набоков. – Харків, 2014. – 241 с.
8. Откидач В. М. Естрадный спів і шоу-бізнес : навч.- метод. посіб. / В. М. Откидач. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 368 с.
9. Рожин И. Е. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений / И. Е. Рожин, А. И. Урбах. – М. : Архитектура-С, 1985. – 542 с.
10. Свобода Й. Тайна театрального пространства / Й. Свобода ; пер. с ит. А. Часовниковой. – М. : ГИТИС, 2005. – 144 с.
11. Станіславська К. І. Мистецько-видовищні форми сучасної культури: монографія / Катерина Станіславська ; вид. друге, перероб. і доп. – К. : НАКККіМ, 2016. – 352 с.
12. Шарварко Б. Г. Режисюра театралізованого масового дійства: навч.-метод. посіб. / Б. Г. Шарварко. – К. : ДАКККіМ, 2004. – 123 с.
13. BREGENZER FEST SPIELE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bregenzerfestspiele.com/de>.
14. Huntington J. Show Networks and Control Systems / J. Huntington. – Brooklyn: Zircon Designs Press, 2012. – 474 p.
15. KOKTEBEL JAZZ FESTIVAL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://koktebel.info/new>.
16. Цугорка О. Використання інновацій у мистецьких практиках сучасності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 4. К.: Міленіум. С. 92-97.

References

1. Bazanov V.V. (2005). Scene technology. M.: Impulse-light [in Russian].
2. Berezokin V.I. (2010). The Art of Scenography of the World Theater: The Second Half of the 20th Century M.: Editorial URSS [in Russian].
3. Kisla N. V. (2015). Chronotope of the mass-event in the culture of the XX century (p.p. 140-143) News of the National Academy of Culture of Culture and Science: Sciences. Journal. № 2 [in Ukrainian].
4. Kripchuk M.V. (2013). Symbolic imagery of theatrical events and mass holidays of Eastern Ukraine (on the material of Lugansk region): dis. ... cand. of Arts: 26.00.01 [in Ukrainian].
5. Kuzhnyj O.P. (2012). Fundamentals of directing theatrical sights and holidays. K.: NAKKKiM [in Ukrainian].
6. Muharsky D. (2009). Holiday – my profession. K.: Kyivska Pravda [in Russian].
7. Nabokov R. G. (2014). Mass forms of theatrical art in festive-laugh culture of Ukraine: diss. ... candidate of Art: 26.00.04 "Ukrainian culture". Kharkiv [in Ukrainian].
8. Otkidach V.M. (2013). Variety singing and show business: teaching method. manual. Vinnitsa: The New Book [in Ukrainian].
9. Rozhin I. E. (1985). Architectural Design of Public Buildings and Structures. M.: Architecture [in Russian].
10. Chasovnikova A. (2005). Freedom of the Mystery of the Theater Space, translation from Italian [in Russian].
11. Stanislavskaya K. I. (2016). The artistic and spectacular forms of modern culture: monography. K.: NAKKKiM [in Russian].
12. Sharvarko B. G. (2004). Director of the dramatized mass event: teaching method. manual. K.: DAKKKiM [in Ukrainian].
13. BREGENZER FEST SPIELE [Electronic resource] Access mode: <https://bregenzerfestspiele.com/de>
14. Huntington J. (2012). Show Networks and Control Systems. Brooklyn: Zircon Designs Press [in English].
15. KOKTEBEL JAZZ FESTIVAL [Electronic resource]. – Access mode: <http://koktebel.info/new/> [in Ukrainian].
16. Tsugorka, O. (2015). Use of innovations in contemporary artistic practices. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv Kyiv: Millennium 4, 92-97 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.03.2018 р.